

Ooievaar doet zich te goed aan plaagdier

Wie erop let, ziet steeds meer ooievaars. Zo veel zelfs, dat menig- een zich afvraagt of er misschien sprake is van een plaag.

Als er iemand in de regio Gooi, Vechtstreek en Eemland is die daar iets zinnigs over kan zeggen is het wel Arda van der Lee. De Ankeveense is voorzitter van STORK, Stichting Ooievaars Research & Knowhow. Niet toevallig dat er vanuit haar huiskamer goed zicht is op een ooievaarspaal in de tuin. Een paartje heeft er dit jaar voor de tweede keer een nest jongen groot gebracht. „Ik heb de jongen dit jaar zelf geringd”, zegt Van der Lee.

Via de ringen zijn de ooievaars goed te traceren. Voor een oefening de 'ooievaar-watcher' is het een peulenschilletje om het nummer op de ring te ontwaren. Door het nummer via internet te melden aan het Vogeltrekstation, komt er bericht waar de ooievaar is geringd en wanneer en waar de vogel is gespot.

Trekdrang

Het verbaast Van der Lee allerminst dat mensen in augustus en september veel ooievaars zien. „In augustus komen jonge ooievaars bij elkaar om te verzamelen voor de trek naar Afrika via Spanje. De trekdrang zit jonge ooievaars in de genen. Je ziet ze in groepen in

weilanden voedsel zoeken en rusten. Rond het eind van de maand augustus verlaten ze het land.”

Het 'hele eind vliegen' dat ooievaars zouden doen is ook maar betrekkelijk, zo blijkt uit de woorden van de Ankeveense. „Ze maken gebruik van thermiek (de opwaartse stromingen die ontstaan waar luchtlagen warm worden boven door zon opgewarmd terrein, red). Ze maken relatief weinig vleugelslagen, ze zweven voornamelijk op grote hoogte.”

De oude vogels vertrekken eind september of helemaal niet. Volgende voedsel in de vorm van muizen, regenwormen, kikkers en rivierkreeften, of in dierenruinen en bij ooievaarstations, kan een reden zijn dat ze in Nederland blijven. „Later in het jaar alsnog optrek gaan heeft geen zin, dan is er geen thermiek meer”, vertelt Van der Lee. Ook overwinterraars zoeken elkaar op in weilanden.

Just door dat in groepjes staan van ooievaars denkt de niet-kenner 'het lijkt wel een plaag.' Van der Lee: „Want dat zeggen mensen niet van reigers, die zijn meestal alleen en daardoor lijken het er een stuk minder. Terwijl er daarvan veel meer in Nederland rondvliegen.”

Rivierkreeften

Van een plaag is geen sprake, sterker nog, in deze regio mogen er veel ooievaars worden gezien en aanwezig zijn, in grote delen van

Braakbal na het eten van rivierkreeft (li), midden met resten muis, onder kevers.

het land zijn juist weinig ooievaars. „Zoals in delen van Friesland en de Kop van Noord-Holland, terwijl daar ook veel veenweidegebied is. Op de hoge zandgronden van de Utrechtse Heuvelrug kom je ze ook niet tegen.”

Over plaag gesproken; dieren die wel een plaag vormen zijn de Amerikaanse rivierkreeften. „Kijk, hier heb je er een.” Van der Lee toont een plastic bakje met een levende rivierkreeft erin. Ze zijn nog best groot als je er een voor het eerst in het echt ziet. Dit exemplaar beweegt zijn scharen en voelsprietten. En dat niet alleen: „Het is een vrouwtje”, zegt Van der Lee en draait het beest om. Onder de staart zitten de larven van de Amerikaanse rivierkreeft. „Zoveel kleintjes brengen ze voort dus je

begrijpt wel dat dit is uitgegroeid tot een plaag. Helemaal omdat ze in het begin geen natuurlijke vijanden hadden.”

Het lot van deze rivierkreeft is bezegeld, maar ze krijgt een zachte dood. Van der Lee: „Ze gaat in de vriezer.”

De 'invasieve exoot' is een gevaar voor de onderwatervegetatie en wroet naar hartenlust in de bodem van ondiep water. Dat vertroebelt het water wat weer nadelig is voor de plantengroei, ze vreten de waterbodem kaal en graven gangen om zich in te verstoppen. Van der Lee voegt eraan toe dat ze ook veel kikkervisjes en kleine vissen eten.

Braakballen

Terwijl de Ankeveense naar buiten kijkt, valt haar blik op een Amerikaanse rivierkreeft die over het gras kuurt. „Kijk, daar! Hij loopt héél voorzichtig.” De leek ziet in eerste instantie niets: alleen een donkerkleurig blad. Och nee, dát is 'm, de rivierkreeft op het gras. „Wacht even, ik ga kijken of dat ook een vrouwtje is met larven”, zegt Van der Lee en loopt naar buiten. Het beest komt er goed vanaf. „Een mannetje. Of een vrouwtje zonder kinderen”, deelt Van der Lee bij terugkomst mee.

Hoe weet de Ankeveense ooievaarkenner nu dat de vogels rivierkreeften eten? Van de braakballen die onder het nest liggen. Ze laat er drie zien: een met rode

stukjes kreeft-skelet, een met grijze stukjes vilt erin (overblijfsel van een maaltje muizen) en eentje met zwarte schaaltes: restant van het eten van insecten zoals kevers.

Kikkers

Ooievaars eten alles wat ze voor de snavel komt, weet Van der Lee. „Hier in het Vechtplassengebied wordt vaak gezegd dat ze alléén kikkers eten en ze allemaal hebben hebben opgegeten. Het klopt dat alle kikkers weg zijn, maar dat komt niet door de ooievaars. De rivierkreeften eten dril en jonge kikkertjes. Gelukkig zie ik op mijn nest dat de ouders rivierkreeften voeren aan de jongen.”

Nog zo'n fabeltje dan: ooievaars eten pulletjes van weidevogels. „Een hardnekkig misverstand is dat de ooievaar actief naar hen op jacht gaat. Dat klopt niet, jonge weidevogels zijn hen doorgaans te vlug af. Een ooievaar stapt rustig door het gras en pikt wat er maar voor z'n snavel komt: kevers, muizen, slakken, mollen. Hij zoekt vooral naar regenwormen, een zeer eiwitrijk hapje voor jonge ooievaars. Op mooie dagen zweven de ooievaars hoog in de lucht. Zien ze ergens een landbouwmachine aan het werk, gaan ze erop af. En ja, als er jonge weidevogeltjes zijn geraakt door de machine, dan worden die wel verorberd.”

Tamar de Vries

Ooievaarsjong verorbert Amerikaanse rivierkreeft. Een bijdrage aan het terugdringen van de invasieve exoot.

FOTO ARDA VAN DER LEE

Het lijkt wel alsof er steeds **meer ooievaars** komen, maar is dat wel zo?

Begin augustus, schapenweitje aan Kortenhoefsedijk.

FOTO STUDIO KASTERMANS/LEON DAKKUS

Aaseters om de tuin leiden met trucje

Tamar de Vries

Ooievaarskenner en STORK-bestuurslid Arda van der Lee uit Ankeveen heeft vorig jaar voor het eerst zelf de jongen kunnen ringen die op het nest in haar tuin uit het ei zijn gekropen.

Het tijdstip van ringen is cruciaal. Tussen de vijf en zes weken zijn de poten groot genoeg. Maar ook zijn de dieren dan nog jong genoeg om de klassieke reflex te vertonen als er onraad is. „Ze gaan voor dood op het nest liggen zodra je de ladder tegen de paal zet”, legt Van der Lee uit. „Maar vanaf zeven, acht weken doen ze dat niet meer. Dan loop je het risico dat ze van het nest afspringen als je dat doet.”

Het voor dood liggen (akinese) is een goeie truc, want in Nederland komen geen aaseterende roofvogels voor. Ze vangen hun prooi levend. Een roofvogel die 'dode jonge vogels' in een nest ziet liggen, vliegt verder: dood vlees is niet zijn kostje. In Zuid-Europese landen zouden de 'dode liggende' ooievaars wel het haasje zijn. Daar komen aasgieren voor en die zijn dol op dode prooiën.

Voor het daadwerkelijke ringen worden de dieren in een grote boodschappentas gestopt en naar beneden gebracht. Daar worden ze gemeten en gewogen. Ze krijgen in de even jaren een ring om de rechterpoot, in de oneven jaren links.

De nummers op de ringen worden in een databank opgeslagen. Met vogelkijkers en telescopers zijn de nummers makkelijk af te lezen. „De gegevens dienen voor terugmeldingen”, vertelt Van der Lee. „Het is leuk om te lezen waar 'jouw' ooievaar is gezien en wat anderen over 'm weten.”

Ooievaars in jaren zestig bijna uitgestorven

Ooievaars vertonen zich steeds vaker op plekken waarvan bekend is dat ze er vaak komen, maar ook op plaatsen waar ooievaars zich nog niet eerder vertoonden duiken ze op.

Ze worden al jaren veel gezien in Vreeland, 's-Graveland (bij de Loodijk of De Kwakel) en in het poldergebied bij Eemnes. Maar het kan ook gebeuren dat er ineens een ooievaar opduikt bij kasteel Groeneveld in Baarn. Of er staan er ineens een paar in een weiland bij de At-afrut naar de A27. Of op de lantaarnpalen bij de kruising Bischofsweg/Amersfoortseweg in Bunschoten.

Veel mensen worden blij als ze een ooievaar zien. Waarom? Misschien omdat ze aan gezinsuitbreiding denken, maar dat is een anekdotische reden. Meer heeft het te maken met het feit dat ooievaars in de jaren zestig bijna uitgestorven waren. Door het gebruik van pesticiden hoopte het gif zich op in ooievaars. Net als bij roofvogels, die ook aan het eind van de voedselketen staan.

Ook de intensivering van de landbouw met het daarbij verlagen van het grondwaterpeil leidde tot voedselgebrek. Vogels die van klein dierlijk leven afhankelijk waren vonden er geen voedsel meer. Eind jaren zestig begon Vogelbescherming Nederland zich in te zetten voor de terugkeer naar Nederland van de ooievaars.

Het aantal broedparen is toegenomen, van minder dan 10 paar in de jaren zestig zijn nu circa 100 bewoonde nesten in het hele land. Bij de wintertelling van STORK in

januari van dit jaar stond tussen-tijds de teller op 547 ooievaars in Nederland. Gezien het tijdstip van de telling, blijkt dat niet alle ooievaars naar het zuiden trekken. Overwinterraars zijn vooral oudere ooievaars.

Tellingen

Om te weten hoe het met de populatie gaat, is het belangrijk om de ontwikkelingen goed te volgen. Hoe verspreiden de ooievaars zich over het land, met welk broedsucces en hoe staat het met de overleving op langere termijn?

Om hier inzicht in te krijgen, moeten gegevens worden verzameld en geborgd. Er moeten tellingen worden uitgevoerd en er moeten ooievaars worden geringd. Kortom, de populatie moet worden gemonitord.

Om dit mogelijk te maken is STORK begin 2009 opgericht, Stichting Ooievaars Research en Knowhow. STORK werkt daarbij nauw samen met Vogelbescherming Nederland, Sovon, het Vogeltrekstation, de (voormalige) ooievaarsstations en de vele nesteigenaren, die gegevens van hun eigen nest aanleveren via *Nestkaart Ooievaar*.

„Het liefst zien we helemaal geen ooievaars in de winter, maar we hebben nu de rare situatie dat ze hier blijven”, zei een woordvoerder van STORK in Trouw na de wintertelling in januari van dit jaar. „Dat komt vooral doordat zowel in de stad als in de dorpen mensen tegen ons advies in ooievaars voeren. En er zijn milieustraten waar ze afkomen op rommel waaraan etenresten zitten.”

Rivierkreeft met achterlijf vol larven.

FOTO ARDA VAN DER LEE